

Er werd in die verklaring op gewezen dat de voorbede onderdeel was van het officiële gebed voor de overheid en bovendien volledig in overeenstemming met het Landoorlogreglement, 'in welk reglement de wettelijke overheid' (koningin Wilhelmina en haar ministers) 'van de bezettende macht wordt onderscheiden.' Deze verklaring¹ werd door het moderamen van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van Rotterdam-Delfshaven ondertekend en bij de *Sicherheitspolizei* ingediend. Maar ds. Knoop deed meer. Hij zond zijn verklaring ook aan het college van deputaten voor de correspondentie met de hoge overheid toe en legde het de vraag voor of het niet wenselijk was, de verklaring in afschrift aan alle Gereformeerde Kerken toe te zenden. Op 11 november kwam antwoord binnen: neen! Dat zou, zo stond daarin, 'thans niet opportuun zijn'; het optreden van de *Sicherheitspolizei* droeg immers, naar aangenomen werd, 'een incidenteel karakter . . . Het vraagstuk waarom het hier gaat, wordt nader besproken.'²

journalistische Tätigkeit verboden was. Aan dat verbod hield hij zich. Hij nam, zo schreven wij, 'zijn hoogleraarsambt weer op en concentreerde in de jaren die volgden, al zijn energie op een dogmatisch geschil binnen de Gereformeerde Kerken dat zich een jaar of vijf tevoren was gaan aftekenen. Het was of de bezetter niet meer voor hem bestond.'

Speciaal met deze laatste zin en dus ook met de daarop in deel 4 volgende explicatie hebben wij Schilder onrecht gedaan, hetgeen wij betreuren. Ongetwijfeld was het zo dat hij onmiddellijk na zijn vrijlating meende dat hij zich niet alleen aan het hem opgelegd publikatieverbod moest houden maar ook aan het bij diezelfde gelegenheid opgelegd verbod van elke 'werkzaamheid op politiek gebied welke in zou gaan, ook al was het onder 'religieus mom', tegen de verordeningen van de rijkscommissaris of tegen diens maatregelen en plannen aangaande de door hem gedachte 'wederopbouw' van Nederland'; Schilder nam zelfs aan dat hij 'het zware offer' zou moeten brengen, niet langer als voorganger in de dienst op te treden, en dat hij dus zijn arbeid tot 'het eigenlijke werk aan onze Hogeschool' zou moeten beperken, zoals hij het college van curatoren deed weten. (brief, 10 dec. 1940, van K. Schilder aan het College van Curatoren van de Theologische Hogeschool te Kampen) – maar in werkelijkheid bleven ook van hem, zij het niet langer in druk, verzetsimpulsen uitgaan. Men vond in zijn contact met ds. Knoop en de zijnen al een voorbeeld. Daaraan ging, vermoedelijk begin juni '41, een toespraak tot zijn studenten vooraf waarin hij o.m. waarschuwde tegen 'afgoderij met 'het volk' als hoogste goed'. Daarop volgde nog in januari '42 een redevoering bij de overdracht van het rectoraat te Kampen waarin Schilder de bede uitsprak, 'dat de beeltenis van onze Souvereine wederom haar ereplaats in ons gebouw moge vinden.' (Aanhalingen in J. Kamphuis: 'Noodzakelijk protest I', *De Reformatie*, 9 dec. 1972) Bovendien trad Schilder, zijn aanvankelijk inzicht ten spijt, toch als voorganger op in gereformeerde diensten. Impliciet sprak hij zich daarbij op verschillende wijzen menigmaal tegen Seyss-Inquarts gelijkschakelingsbeleid uit.

¹ Tekst in H. Knoop: *Een theater in Dachau* (z.j.), p. 175-77. ² Tekst: a.v., p. 178.